KASB-HUNAR TA'LIMI

ILMIY-USLUBIY, AMALIY, MA'RIFIY JURNAL

2023, № 6-son

KASB-HUNAR TA'LIMI

Профессиональное образование
Professonal education

Ilmiy-uslubiy, amaliy, ma'rifiy jurnal

2023-yil, 6-son

Muassislar:
Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi,
Pedagogik innovatsiyalar, professional ta'lim boshqaruv hamda pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish instituti

Bosh muharrir: Z.Y.XUDAYBERDIYEV
Ijrochi direktor: H.SIROJIDDINOV

Tahrir hay'ati:
M.XOLMUXAMEDOV, R.X.JO'RAYEV,
A.Q.JALALOV, A.R.XODJABAYEV,
J.SH.SHOSALIMOV, A.NABIYEV,
H.SIROJIDDINOV,
K.M.GULYAMOV

Jurnal 2000-yildan nashr etila boshlangan.
O'zbekiston matbuot va axborot agentligida 2007-yil 3-yanvarda qaytadan ro'yxatga olinib, 0109-raqamli guvohnoma berilgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy Attestatsiya komissiyasi tomonidan 2017 yil 29 avgustdagi 241/8 qarori bilan Pedagogika fanlari bo'yicha dessertatsiyalar yuzasidan asosiy ilmiy natijalarni chop etishga tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Manzil: 100095, Toshkent sh., Olmazor tumani Universitet ko'chasi, 2-uy
Tel.: 90-979-75-89; 94-677-90-32;

E-mail: kasbhunartalimi@mail.ru,
ksbjurnal@inbox.uz.

Nashr uchun mas'ul
H.Sirojidinov

Sahifalovchi:
A.Abraykulov,
I.Sirojiddinov

Tahririyat fikri muallif nuqtai nazariga to'g'ri kelmasligi mumkin.
Tahririyatga yuborilgan maqolalar tahrir etilmaydi va egasiga qaytarilmaydi.
Jurnaldan ko'chirib bosilganda "Kasb-hunar ta'limi" jurnalidan olingani izohlanishi shart.

Bosishga ruxsat etildi: 23.10.2023-yil.
Bichimi 60x84 1/8
Bosma tabog'i 10. Adadi 60 nusxa.
Buyurtma "PROFIEDUPRESS" MChJ bosmaxonasida chop etildi.
Korxona manzili: Toshkent shahri, Sirg`ali tumani, Yangi Sirg`ali ko'chasi, 18-uy

МУНДАРИЖА

Astankulova M. Innovatsion ta'lim sharoitida "Maktabgacha ta'limda menejment" fanini o'qitish metodikasini takomillashtirish.....3
Mo'minov K.A. Forsayt texnologiyasi asosida talabalarni texnik va dasturiy ta'minoti kompetentligini innovatsion takomillashtirish mexanizmi 6
Toshtemirova D. Bo'lajak tarbiyachilarda bolalarni tabiat bilan tanishtirish jarayonini shakllantirishning pedagogik-psixologik xususiyatlari.....11
Rajabov F.T. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarning afzalliklari.....16
Абсатарова Ш. Х. Дидактические возможности формирования гендерного равенства у детей дошкольного возраста.....22
Ibadullayev Q.M., Temirova M.B. Bola rivojida tarbiya madaniyatining roli va ahamiyati 26
Tashxodjayeva P.B. Zamonaviy ingliz tilida audiovizual tarjima va uning metodikasi 30
Berdiyeva M.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijodiy qobiliyatlarini shakllantirishda zamonaviy yondashuvlardan foydalanish.....33
Kurbanova F.K. Umummadaniy kompetensiyani rivojlantiruvchi samarali usullar 36
Mehrochev B.B. Elektron axborot-ta'lim muhitda talabalar mustaqil ishini tashkil etish 41
Jo'rayeva N.T. Bolalarda elementar matematik tasavvurlarni shakllantirish usullari 48
Akramova D.G'. Ta'lim jarayonida o'quvchilarni kasbiy faoliyat xavfsizligiga tayyorlash: pedagogik yondashuv 52
Fozilov J. Pedagogik aksiologiyaning asosiy tushunchalari va prinsiplari 57
Nazarqosimov Q., Qarshiboyev A. Ko'rishda nuqsoni bo'lgan bolalarda shaxsiy sifatlarni kamol toptirishning hozirgi kundagi axamiyati 63
Axrorova S.A. Autizm sindromli bolalarning muloqot ko'nikmalarini o'rganishda tibbiy-psixologik-pedagogik qarashlar.....68
Gaynazarova G.A. Ertaklardan foydalangan holda bolalarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish usullari.....76
Mirzayev Sh. O'quv me'yoriy xujjatlarning o'quv jarayonida samaradorlikni oshirishga ta'sir etadigan nazariy asoslar va ta'lim-tarbiyaviy prinsiplar.....82
Kadirov T.B. O'qituvchilarning mediakompetentligini rivojlantirish muammosini yechish yo'llari 85
Jabbarov Z. Oliy ta'lim muassasalarining harbiy tayyorgarlik o'quv bo'linmalarida harbiy ta'limni rivojlantirish muammolari 90
Abdullayeva N.O'. Eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar bilan ishlashda og'zaki nutqni rivojlantirishda arifmetik amallarning ahamiyati.....94
Toshturdiyeva Z.D. Erta yoshdagi rivojlanishda ortda qolayotgan bolalarning lug'at kamchiligini diagnostika qilishda nutqiy motivatsiyani oshirish 102
Usmonova Z.I. Boshlang'ich sinflarda o'rgatiladigan og'zaki hisob usullari, ularning nazariy-metodik jihatlari 107
Toshpulova N. Maktabgacha yoshdagi aqliy rivojlanishida muammosi bo'lgan bolalarning maktab ta'limiga yetukligini o'rganisga qaratilgan ishlar.....111
Haqberdiyev J.A. Kar va zaif eshituvchi bolalarni oilada tarbiyalashning o'ziga xos xususiyatlari 118
Mamatqulova SH.O'. "Maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarni aqliy qobiyatini TRIZ ta'lim texnologiyasi asosida rivojlantirish".....123
Jabbarov R.R. Oliy ta'lim muassasalarida amaliy bezak san'ati fanini dasturiy mahsulotlar orqali o'qitish muammosining metodik adabiyotlarda o'rganilganlik darajasi.....130
Abdulxafizov B.X. Pedagogik kvalimetriyaga kirish va uning o'rta maktab (10-11-sinf) o'quvchilarining bilimlarini baholashdagi roli.....136
Suvankulova Sh.K. Aqli zaif bolalarda nutq nuqsonlarini korreksiyalashning ahamiyati 141
Arifxodjayev G'.S., Isarova Sh.B. Ko'rishida nuqsoni bolgan bolalarda shaxmatni oynashda tasavvurlarni shakllantirish.....145

Xodiyeva G.H. Boshlang'ich sinflarda steam fanlarni o`qitishning didaktik xususiyatlari.....149
Norqo'ziyeva M.A., Musurmonova S. Fridrix frebelning didaktik tizimi - steam ta'lim moduli sifatida.....155
Esanboyeva M.A. Theoretical and practical foundations of using innovative technologies in teaching English.....159
Xamrayeva E.M. Bo'lajak maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining nutq madaniyatini innovatsion texnologiyalar asosida rivojlantirish.....163
Буранова Ш.А. Нодавлат мактабгача таълим ташкилоти педагогларининг корпоратив маданиятини такомиллаштиришнинг педагогик мазмуни.....168
Temurova G.X. Kar va zaif eshituvchi bolalar tarbiyasida qurish-yasash va uning tutgan o'rni.....173
Пўлатов Ш.П. Таълим ташкилотларининг кластерли ёндашув асосида ҳамкорлик фаолиятини ривожлантириш йўналишлари.....176
Yunusov M.X. Kar va zaif eshituvchi bolalar eshituv-nutqiy faoliyatini tashkil etishning korreksion yo'nalganligi.....180
Позилова Ш.Х., Зарипова Д.А. Научно-методический анализ развития профессиональной креативности преподавателей профессионального образования.....184
Berdiyeva M.B. Bo'lajak boshlang'ish sinf o'qituvchilarini kreativ kompetentligini rivojlantirish – ijtimoiy pedagogik muammo sifatida....189
Каримова В., Шоймардонова Т.Т. Алгоритм отбора преподавателей на основе морфологического анализа для повышения качества подготовки руководящих кадров вузов.....193
Maxmudova D.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarni xalq og'zaki ijodi vositasida maktab ta`limiga tayyorlash.....200
Пардабаев Ж.Э. Ўқувчиларнинг касбий тайёргарлигини ривожлантиришда мактабдан ташқари, умумий ўрта ва профессионал таълим узвийлиги 203
Sultanov T.M. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'yin texnologiyalari asosida ta'limga adaptatsiya qilishning pedagogik mazmuni 210
Терехова О.Е. Описание методической работы по развитию речевого творчества детей старшего дошкольного возраста 214
Nadirova N. O'rta umumta'lim maktablari ingliz tili darslarida og'zaki nutq mashqlarining taxlili 219
Atakav I.R. Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tarbiya fanini o'qitishni metodik takomillashtirish.....224
Kuranbayeva H.A. Ta'lim traektoriyasini metodik takomillashtirishda uzluksizlikni ta'minlashning daraja ko'rsatkichlari mexanizmi.....229

OLIY TA’LIM MUASSASALARIDA AMALIY BEZAK SAN’ATI FANINI DASTURIY MAHSULOTLAR ORQALI O‘QITISH MUAMMOSINING METODIK ADABIYOTLARDA O‘RGANILGANLIK DARAJASI

JABBAROV RUSTAM RAVSHANOVICH
Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Tasviriy san’at kafedrasi dotsent v.b.

Аннотация: Ushbu maqolada amaliy bezak san’ati fanining oliy ta’lim muassasalarida dasturiy mahsulotlar orqali o‘qitilish muammosining pedagogik-psixologik va metodik adabiyotlarda o‘rganilganlik darajasi va uning pedagogika oliy ta’lim tizimidagi holati xaqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: didaktik, eksperiment, abstrakt, sintez, navigatsiya, gipermatn, vizual, illustrasiy multimediya, kontent, dayjest, vertual, interaktiv, verbal adaptatsiya, multiplikatsiya, individual, differensial.

O‘zbek xalqining ko‘p asrlik tarixida amaliy bezak san’ati boy va rangbarang madaniy merosimizning eng ajoyib va ommaviy qismini tashkil etadi. O‘zbek diyorida vujudga kelib gullab yashnagan san’at turlari bemisil va betakrorligi bilan dunyoga mashhur. Bunday taraqqiyot bosqichlari haqida fikr yuritadigan bo‘lsak, o‘zbek amaliy bezak san’ati turlarining shoh ildizlari insoniyatning bolaligi, ya’ni ibtidoiy jamiyatga borib taqalishining guvohi bo‘lamiz. O‘lkamiz zaminidagi qatlamlarini qazishlar natijasida topilgan yodgorliklarning guvohlik berishicha, insonning jismga badiiy ishlov berish usulida buyum yaratish faoliyati tosh asridayoq boshlangan va asrlar osha hozirgacha davom etib kelmoqda. Qadimdan boy madaniy merosimizga aylanib rivojlanib kelayotgan amaliy bezak san’ati bugungi kunda oliy ta’lim muassasalarida fan sifatida o‘qitib kelinmoqda.

Xorijiy hamda hamdo‘stlik mamlakatlarida amaliyotga muvaffaqiyatli tatbiq etilayotgan ta’lim-tarbiya berishning interfaol, intellektual hamda dasturiy mahsulotlar orqali o‘qitish metodlari va maqsadlari dars jarayonlarida o‘z samarasini bermoqda. Bugungi kunda elektron darsliklar va qo‘llanmalar ta’lim jarayonining asosiy bo‘g‘ini sifatida tan olinmoqda.

Rivojlangan mamlakatlar ta’lim tizimida Course lab, ispring, autoplay, Automax, Adobe dreamweawer kabi dasturiy ta’minotlaridan foydalanish, san’at fanlarni rivojlanishi, innovasion texnologiyalarni joriy qilish orqali ta’lim jarayoni takomillashtirish bo‘yicha amaliy ishlar olib borilmoqda. Shuningdek, jahonda fan va texnologiyani rivojlantirishga bo‘lgan e’tiborning ortib borishi san’at sohasida zamonaviy texnologiyalar imkoniyatlaridan keng foydalanish, darslarda dasturiy mahsulot hamda elektron darslik, kreativ texnologiyalarni tadbiq etishga asos bo‘lmoqda. Hozirgi zamonaviy ta’lim muassasalarida yangi dasturiy mahsulotlar va multimedia grafik kontentlar, ko‘rgazmali virtualstendlar hamda majmualar bilan to‘ldirilmoqda. Zamon rivojlanishi natijasida kundalik hayotimizga turli hil innovatsion texnologiyalar hamda gadjetlar kirib keldi va ular yildan-yilga mukammallashib bormoqda. Bular inson hayoti mazmuniga aylanib qolganligi, ularsiz bir kunini ham tasavvur qila olmaydiganlarning mavjudligini ham inkor qilib bo‘lmaydi. Albatta, ta’lim jarayonini innovatsion texnologiyalar bilan boyitish o‘qitish sifatini oshirishga, qiziqarli,

rang-barang qilishiga allaqachon amin bo‘lganmiz va hozirda har bir o‘qituvchi ulardan foydalanadi. Shu o‘rinda, dasturiy mahsulotlar hamda elektron o‘quv darslik va qo‘llanmalarga to‘xtalib, ularning yutuq va kamchiliklarini ko‘rib chiqsak.

Elektron darslik va qo‘llanmalar maxsus qurilma yoki dasturiy ta’minot bo‘lib, ta’lim jarayonida an’anaviy qog‘oz kitob o‘rnini bosadi. Bugungi kunga kelib elektron kitob tushunchasiga turlicha ta’riflar mavjud. Ayrim manbalarda ular an’anaviy qog‘oz kitoblarning elektron ko‘rinishi deyilsa, boshqalarda matnlardan tashqari, o‘quvchilarga taqdim qilish uchun ta’limiy multimediya materiallariga hamda markaziy manba tomonidan yangilanib turuvchi, bilimlarni nazorat qiluvchi interaktiv blokga ega elekrton qurilmalardagi murakkab dasturlar yig‘indisi deya ta’riflanadi. Elektron darsliklarning so‘nggi vakillari ustida qayta ishlash jarayonlari olib borilayotganligi sababli zamonaviy elektron darsliklar asosan tasvirli matnlardan iborat. Deyarli barcha o‘qituvchilar ularning o‘quvchilar tomonidan oson qo‘llanilishi, texnik qurilma yordamida fanga bo‘lgan qiziqish va motivatsiyaning ortgani, darsda va uyda maroq bilan foydalanishlari haqida ta’kidlaydi.

Dasturiy mahsulotlar hamda elektron darslik va qo‘llanmalar bilan o‘qitish orqali yetuk mutaxassis bo‘lib yetishishning nazariy va amaliy jihatlari bilan ajdodlarimiz ham yosh avlodni kasb-hunar o‘rgatish, ustoz-shogird tizimida tarbiyalab, yetuk, tarbiyali, el-yurt taraqqiyoti uchun xizmat qiluvchi inson bo‘lib yetishishiga katta ahamiyat berishgan. O‘rganilayotgan muhim muammo bilan xorijiy olimlar ham o‘zlarining tadqiqotlarida ko‘plab ta’riflar berganlar. Matthew D. Barton, August Namuth, Bruce Chase, Atiyah Curmally, A Nurwijayanti, Budiyono, L.Fitriana, Lee, Choon-Sig, A. B. Кайсина, М.Белоусов kabilar bunday elektron adabiyotlar talabalarda kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish imkonini berishini ta’kidlaganlar.

Mamlakatimizda so‘nggi yillarda xalqaro ta’lim standartlariga uyg‘un holda oliy ta’lim muassasalarida ta’lim-tarbiya jarayonlarining samaradorligini oshirish, kadrlar tayyorlash sifatini hamda raqobatbardoshligini ta’minlash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini keng tadbiq etishning samarali metodlarini ishlab chiqilmoqda. Shuningdek, o‘quv jarayonida virtual va multimedia texnologiyalar asosida yaratilgan yangi avlod o‘quv adabiyotlaridan foydalanish jadal sur’atlar bilan rivojlanmoqda. Bu borada, “uzluksiz ta’lim tizimini yanada takomillashtirish, ta’lim muassalarini qurish, ularni zamonviy o‘quv va laboratoriya asboblari, kompyuter texnikasi va o‘quv-metodik qo‘llanmalar bilan jihozlash orqali ularning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash yuzasidan maqsadli choratadbirlarni ko‘rish, ilmiy tadqiqot va innovatsiya faoliyatini rag‘batlantirish, ilmiy va innovatsiya yutuqlarini amaliyotga joriy etishning samarali mexanizmlarini yaratish” [3] ustuvor vazifalar etib belgilangan. Bu esa, hozirgi kundagi global o‘zgarishlar, oliy ta’lim muassasalarida bo‘lajak o‘qituvchilarini tayorlashda dasturiy mahsulotlar hamda elektron o‘quv adabiyotlarining yangi avlodlarini yaratish va ularni qo‘llash metodikasini takomillashtirishning pedagogik imkoniyatlarini yanada kengaytiradi. Shuningdek, so‘nggi yillarda taniqli olim va tadqiqotchilarning fikriga ko‘ra Interaktiv ta’limning o‘quv jarayoniga faol kirib kelishi natijasida pedagogikada Elektron hisoblash mashinalari uchun yaratilgan dastur”, “Dasturiy mahsulotlar davlat reestri”, “interaktiv o‘quv majmuasi”,

“Interaktiv o‘qitish vositasi” va “interaktiv elektron darslik va o‘quv qo‘llanma” kabi atamalar paydo bo‘ldi. [7; 5-b, 8; 5-b, 9; 6-b].

Ta’limga dasturiy mahsulotlar hamda elektron o‘quv darslik va qo‘llanmalarni joriy etish, xususan, elektron o‘quv adabiyotlarini yaratish usullari va texnologiyalarini ishlab chiqish hamda ta’lim tizimida keng foydalanish muammolari bo‘yicha Respublikamiz olimlari F.J.Toxirov, M.Z.Qambarov, I.I.Umirov, X.A.Umarov, A.A.Isxaqov, M.A.Tursunov, G.V.Sharapova, M.S.Usmonov, S.G‘. Siddiqova, J.X.Donaeva, X.X.Muratov, E.A.Mo‘minov, G.A.Botirbekova va boshqalar o‘z ishlarida tadqiq qilganlar. F.J.Toxirov oliy ta’lim muassasalarida talabalarning dasturlashga oid algoritmik fikrlashini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish [4; 6-b]; M.Z.Qambarov ta’limni axborotlashtirish sharoitida bo‘lajak muhandislarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish [5; 5-b]; I.I.Umirov elektron ta’lim vositalari yordamida talabalarda texnologik kompetensiyani rivojlantirish metodikasi [6; 6-b]; X.X.Muratov elektron ta'lim resurslari va multimediali elektron o‘qitish vositalari orqali ta'lim muhitining rivojlanishi [12; 1132-b] kabi muammolar ustida tadqiqotlar olib borganlar.

Elektron darsliklar innovatsion texnologiyalarning turi sifatida va ta’lim sifatini oshirish masalalarida bir qancha olimlar: G.A.Botirbekova [13; 799-b], X.X.Muratov [11; 21-b], F.M.Tadjieva [14; 39-b], J.X.Donaeva [10; 55-b], D.S. To‘xtasinova va V.S.Xamidovlar elektron o‘quv adabiyotlarini yaratish va rasmiylashtirish [15; 11-b], innovatsion elektron darsliklarga bag‘ishlangan ilmiy-tadqiqotlarida o‘rganganlar.

Malakali pedagog olim D.S.To‘xtasinova va V.S.Xamidovlar tibbiy ta’lim muassasalari pedagoglar uchun uslubiy qo‘llanmasi ham biz tadqiq etayotgan muammo bo‘yicha dolzarb masalalarga bag‘ishlangan bo‘lib, elektron o‘quv adabiyotlar bilim oluvchilarning tasavvurini kengaytirishga, dastlabki bilimlarini rivojlantirish va chuqurlashtirishga, qo‘shimcha ma’lumotlar bilan ta’minlashga mo‘ljallangan bo‘lib, ko‘proq chuqurlashtirib o‘qitiladigan fanlar bo‘yicha yaratiladi. Uzluksiz ta’lim tizimida fan va texnologiyalar rivojlangan sari mazmuni tez o‘zgaruvchan, chuqurlashtirilib o‘qitiladigan, umumkasbiy va maxsus fanlar bo‘yicha kam adadli elektron o‘quv adabiyotlari tayyorlashga bo‘lgan ehtiyoj ortib bormoqda. [15; 5-b].

Tadqiqotchi S.G‘.Siddiqovaning “Professional ta’limda maxsus fanlardan elektron ta’lim resurslarining yangi avlodini yaratish va amalda tatbiq etish metodikasi” mavzusidagi nomzodlik dissertatsiyasi Professional ta’lim tizimida maxsus fanlarni o‘qitishda elektron ta’lim resurslarining yangi avlodini yaratish va ulardan foydalangan holda o‘quv mashg‘ulotlarini takomillashtirish mexanizmlari va metodlari yetarlicha ilmiy asoslanmaganligi, professional ta’lim amaliyotida joriy etish muammolarining dolzarbligi va pedagogik jihatdan to‘liq tadqiq qilinmaganligi, o‘z yechimini kutayotgan muammolardan ekanligidan dalolat beradi. [9; 7-b].

Turli soha pedagog olimlarining ta’kidlashiga ko‘ra, talabalarga fanlardan shunday elektron darsliklar yartish kerakki, undan mustaqil foydalanganda professor-o‘qituvchilar talabaning bajarayotgan barcha amallarini nazorat qila olishi lozim. Bugungi kunda oliy ta’lim muassasalaridagi axborot ta’lim muhitiga o‘zaro axborotli ta’sir muhiti sifatida qaralib, talabalar, magistrantlar hamda ilmiy izlanuvchilarning axborotga, maxsus apparat va dasturiy

vositalarga bo‘lgan talab-ehtiyojlarini qondirish maqsadi ko‘zda tutiladi. Mazkur axborotli o‘zaro aloqa tarkibiga: insonlararo kommunikatsiya vositalari (elektron pochta, telefon aloqasi, chatlar, forumlar, videokonferensiyalar va boshqalar), tashqi va ichki axborot resurslariga ulanish, shuningdek, o‘quvchilarga taqdim etiladigan axborot resurslarining o‘zi kiradi. Oliy ta’lim muassasalari asosiy axborot resurslarini turli fanlarni o‘rganishga oid elektron darsliklar tashkil etadi. Elektron darslik deyarli barcha axborotli materiallarni yagona axborot majmuasiga jamlash imkonini beradi. Bundan tashqari, unda hozirgi kunda talab etiladigan zarur interaktivlik, ko‘rgazmalilik, mobillik, ixchamlik va ularni ko‘paytirishda kam xarajat sarflash, ko‘p variantlilik, ko‘p bosqichlilik hamda tekshirish uchun topshiriqlar va testlar hajmining ko‘p bo‘lishini ta’minlaydi. Zamonaviy elektron darsliklarining afzalligi, avvalo, o‘quv jarayonida o‘quvchilarning mustaqillik va faollik rolini samarali tashkil etishdan iborat. Ta’lim jarayoniga elektron darslikni joriy etish talabalarga fan bo‘yicha axborotning to‘liq manzarasini namoyish etish, o‘quv materialini mustaqil o‘zlashtirishini ta’minlash, o‘qitishni individuallashtirish, nazorat va o‘z-o‘zini nazoratni takomillashtirish, o‘quv jarayonini natijaviyligini oshirishga yordam beradi. Bundan tashqari, zamonaviy elektron darsliklarning afzalligiga dars jarayonining yanada qiziqarli o‘tishini ta’minlash xususiyatini kiritish mumkin. [11; 20-b].

Shuni alohida e’tirof etish kerakki, o‘qitishning interaktivligini ta’minlash, o‘quv fanlarini o‘qitishning o‘ziga xos tomonlarini inobatga olgan holda, ma’lum bir tartibda bajarilishi kerak. Elektron darslik o‘rganuvchiga takroriy o‘quv-mashq amallarini bajarish va nazorat qilishning turli xil imkoniyatlarini yaratishi lozim. Elektron darslik yordamida amalga oshiriladigan elektron muloqotni tashkil etish tadbirlariga, asosan, amaliy mashg‘ulot shaklida o‘qitish jarayonini shakllantirish, nazorat qilish, tanlangan javoblarning ma’qulligini tekshirish, matematik hisob, javoblarning to‘g‘riligini tekshirish, grafik ma’lumotlarning kiritilishini nazorat qilish, cheklanmagan shaklda analitik ifoda kiritilishining nazorati kabilar kiradi. Ta’lim jarayonida qo‘llaniluvchi elektron darslik qaysi darajaga taalluqli bo‘lishidan qat’i nazar, uning yaratilishi konkret tamoyillar asosida amalga oshirilishi lozim. Uslubiy adabiyotlar tahlili dasturiy mahsulotlar orqali o‘qitishdagi faoliyatining muammolari nazariy jihatdan ancha chuqur ishlab chiqilganligini ko‘rsatdi. Biroq, oliy ta’lim tizimida bo‘lajak pedagog kadrlarni kasbiy tayyorlash masalalariga qaratilgan ilmiy tadqiqotlar hali yetarli darajada tadqiq qilinmagan va u bugungi kunda yechimini topishi kerak bo‘lgan sohalardan biridir. Tadqiqotimizning yo‘nalishini to‘g‘ri belgilab olish uchun dasturiy mahsulotlar tushunchasini aniqlab olishimiz kerak bo‘ladi. Zamonaviy falsafiy, pedagogik, psixologik, didaktik va uslubiy adabiyotlarda o‘quvchilar va talabalar elektron adabiyotlarning turli jihatlari ko‘rib chiqilgan. Biroq, ba’zi muammolarni hal qilishda ma’lum qiyinchiliklar mavjud. Shuning uchun “Dasturiy mahsulot” tushunchasining yagona talqini yo‘q.

Ushbu masalani aniqlashda fikrlar turlicha bo‘lishining sabablari quyidagicha: ba’zi mualliflar dasturiy mahsulotlar orqali o‘qitish usullariga bog‘laydilar (Зарубина В.С., Белоусов М.Г., Торлопова Н.И. va boshqalar). Shuningdek, dasturiy mahsulotlar orqali o‘quv faoliyatining bir turi sifatida ham talqin qilinadi. Ba’zi tadqiqotchilar esa

o‘qitish vositasi sifatida qaraydilar (Tadjieva F.M., Кайсина А.В., Алексеева Т.В., Губина Л.В. va boshqalar).

Dasturiy mahsulotlar, o‘quv jarayoniga kiritilgan talabalarning ishi – o‘qituvchining bevosita ishtirokisiz, lekin uning topshirig‘iga binoan, ma’lum belgilangan vaqtda bajariladigan ish bo‘lib, bunda o‘quvchilar ongli ravishda o‘z kuch-g‘ayratlarini ishga solib, aqliy yoki jismoniy (yoki har ikkala) harakatlarining natijasini u yoki bu shaklda ifodalab, topshiriqda qo‘yilgan maqsadga erishishga intilishlaridir. Elektron adabiyotlar dars jarayonida o‘qituvchining roli, uning bevosita ishtiroki ham muhim bo‘lib, u talabaning ijodiy faolligini takomillashtirishda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi.

Ta’limda uzluksizlikni ta’minlash, metodik tizim deb ataluvchi maqsad, mazmun, metod, vosita, shakl kabi uning tarkibiy qismlari orasidagi uzviy aloqalarga bog‘liq. Shu o‘rinda hozir fanlarni o‘qitish uchun tuzilgan o‘quv fanlari davr talabiga javob bera oladimi? degan savol tug‘iladi. Ta’limda xamma vaqt mazmun va metodlar muammosi mavjud bo‘lib, bu muammolar bir-biri bilan uzviy bog‘langan. Ta’lim metodlaridagi muammolar “kimni qanday o‘qitamiz?» degan savol bilan bog‘liq bo‘lib, bundan ta’lim metodlarini ishlab chiqish uning mazmuniga bog‘liq ekanligidan kelib chiqadi. Bu ikki muammo bir-biriga qaramaqarshilikda bo‘lib, bir-birini to‘ldirib boradi. An’anaviy o‘qitish metodikasining kamchiliklari to‘g‘risida pedagogika sohasidagi ko‘pgina adabiyotlarda fikrlar mavjud. Jumladan, V. I. Onishsnko va M.N.Gendinlarning fikricha, xozirgi vaqtda ma’ruza – bu umumlashtiruvchi jarayonni bildirib, bir tomondan o‘qituvchining ma’lumotlar berishini ta’minlasa, ikkinchi tomondan, u talabalarning qabul qilish jarayonini ifodalaydi.

Dars jarayonida elektron nusxada berilgan o‘quv-materiallardan o‘quvchilarga beriladigan nazariy bilimlarni amaliyot bilan bog‘lab borish, bunda muammoli nazariyalarni vujudga keltirish, qo‘yilgan muammoli o‘quvchilar bilan birgalikda yechish, ularda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi, o‘tilgan mavzu mohiyatini tushunib olishlariga yordam beradi. Ushbu muammoli o‘qitish va o‘quvchilarning mustaqil ishlashini tashkil qilish uchun axborot-pedagogik texnologiyalarga asoslangan multimediali elektron darsliklarning yaratilishi ayni muddaodir. Axborot texnologiyalarining multimedia vositalari asosida o‘qitish jarayonini tashkil qilish metodikasi an’anaviy o‘qitish uslubidan tubdan farqlanib, u pedagog xodimlar va o‘quvchi-talabalar uchun: o‘quv materiallarini obrazlar ko‘rinishida taqdim etish; differensial va individual o‘qitish jarayonini tashkil qilish; o‘qish jarayonini baxolash, teskari aloqa bog‘lash; o‘z-o‘zini nazorat qilish va tuzatib borish; o‘rganilayotgan fanlarni namoyish etish va ularning dinamik jarayonini ko‘rsatish; fan mavzularida animatsiya, grafika, multiplikatsiya, ovoz kabi kompyuter va axborot texnologiyalaridan foydalanish; o‘quvchi-talabalarda fanni o‘zlashtirish uchun strategik ko‘nikmalar xosil qilish; o‘quvchilarning mustaqil ishlashlari uchun yangi sharoit yaratish; masofadan o‘qitish tizimini o‘quv adabiyotlari sifatida qo‘llash; ta’lim tizimida o‘quv-laboratoriya ishlarini bajarishda tejamkorlikka erishish kabi imkoniyatlarni yaratadi. [18; 289-b].

Xulosa o‘rnida shuni ta‘kidlash mumkinki, ta‘lim tizimi virtuallashuvi an‘anaviy ta‘limda uchraydigan ko‘plab muammolarga yechim bo‘lib, biz ta‘lim uchun sinf xona, qat‘iy belgilangan vaqt,

yo‘l ovvoragarchiligi, zerikarli, bir tempdagi ma‘ruza, o‘tkazib yuborilgan mashg‘ulot kabi masalalarga samarali yechim sifatida ko‘riladi. Qolaversa, o‘quvchining tanqidiy, ijodiy tafakkurlashiga asos bo‘la oladi. Shuning uchun faqat bir fikr, men virtual va global ta‘lim hayotimizga zarardan ko‘ra ko‘proq foyda keltirganiga ishonaman, lekin u yuzma-yuz o‘qitishning o‘rnini bosmasligi kerak, aksincha, Sizga nima ko‘proq yoqsa siz o‘shani tanlab o‘z ustingizda ishlash uchun harakat qilishingiz kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta’minlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. “O‘zbekiston” NMIU, 2017. – 47 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. “O‘zbekiston” NMIU, 2017. – 485 bet.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-son Farmoni. // O‘zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to‘plami, 6-son. 70-modda.
4. Toxirov F.J. Oliy ta’lim muassasalarida talabalarning dasturlashga oid algoritmik fikrlashini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish p.f.f.d. (PhD) dis.avtoref. Qarshi.-2022.
5. Qambarov M.Z. Ta’limni axborotlashtirish sharoitida bo‘lajak muhandislarning kasbiy kompetentligini rivojlantirish p.f.f.d. (PhD) dis.avtoref. Toshkent.-2023.
6. Umirov I.I. Elektron ta’lim vositalari yordamida talabalarda texnologik kompetensiyani rivojlantirish metodikasi p.f.f.d. (PhD) dis.avtoref. Jizzax.-2022.
7. Sharapova G.V. Immunologiya fanini o‘qitish samaradorligini oshirishda elektron ta’lim resurslardan foydalanish metodikasini takomillashtirish p.f.f.d. (PhD) dis.avtoref. Chirchiq.-2023.
8. Usmonov M.S. Multimediyaviy texnologiyalar asosida interaktiv elektron o‘quv kurslardan foydalanish metodikasini takomillashtirish p.f.f.d. (PhD) dis.avtoref. Jizzax.-2023.
9. Siddiqova S.G‘. Professional ta’limda maxsus fanlardan elektron ta’lim resurslarining yangi avlodini aratish va amalda tatbiq etish metodikasi p.f.f.d. (PhD) dis.avtoref. Toshkent.-2023.
10. Donaeva J. X. Elektron darslik – ta’lim jarayoni unumdorligini oshirish vositasi. Современное образование (Uzbekistan), no. 6, 2015.
11. Muratov X.X. Elektron darsliklar – talabalar mustaqil ta’lim olishlarining muhim omili. Mug‘allim həm үzliksiz bilimlendirio‘. №3 2021 jыl, ISSN 2181-7138.
12. Muratov X.X. Elektron ta’lim resurslari va multimediali elektron o‘qitish vositalari orqali ta’lim muhitining rivojlanishi. Academic research in educational sciences, vol. 2, no. 1, 2021, doi:10.24411/2181-1385-2021-00150.
13. Botirbekova G.A. Elektron darsliklar innovatsion texnologiyalarning turi sifatida. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, vol. 1, no. 10, 2021.
14. Tadjieva F. M. “The role of modern electronic literature in education”. Current Research Journal of Pedagogics, vol. 4, no. 08, Aug. 2023, pp. 37-43, doi:10.37547/pedagogics-crjp-04-08-08.
15. D.S. To‘xtasinova, V.S. Xamidov. Elektron o‘quv adabiyotlarini yaratish va rasmiylashtirish uchun uslubiy qo‘llanma
16. Д.С.Тўхтасинова, В.С.Хамидов. Электрон ўқув адабиётларини яратиш ва расмийлаштириш. Тиббий таълим муассасалари педагоглари учун услубий қўлланма.
17. Xolmuratovich, M. X. (2020). Tasviriy san’at fanidan mustaqil ta’limni tashkil etish va boshqarishda “ispring” dasturiy ta’minotining ahamiyati. Педагогика ва психологияда инновациялар, 10(3).
18. F.Yuldasheva. Multimedia vositalari asosida interaktiv elektron o‘quv kurslar yaratish va undan foydalanish metodikasi. Образование и инновационные исследования (2021 год №6).